

ROPSTVO I TRGOVANJE LJUDIMA KAO KAZNENA DJELA PROTIV ČOVJEČNOSTI I LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

Stručni rad

UDK 343.343.6

343.431

341.231.14:343.431

339.923:061.1](4)EU

340.5

Primljeno: 5. srpnja 2022.

Danijela Petković*

Nika Novak Stanko**

Autori u radu analiziraju kaznena djela ropstva i trgovanja ljudima te njihovu usklađenost s međunarodnim izvorima u segmentu suzbijanja tih kaznenih djela. Provedeno je istraživanje na studijama slučajeva ropstva i trgovanja ljudima kojima je cilj preventivno upozoriti na postojanje takvih djela, gdje počinitelji iskorištavaju žrtve, a nakon otkrivanja pronalaze sve moguće načine kako bi doveli u pitanje postojanje navedenih kaznenih djela. Uloga tijela kaznenog progona najznačajnija je u samome otkrivanju tih teških kaznenih djela, a prema novoj Direktivi 2012/29 EU-a policija i druga tijela imaju važnu ulogu u zaštiti žrtava tih kaznenih djela, i to ne samo tijekom kaznenog postupka, već i u procjeni opasnosti za njih počinitelja.

Ključne riječi: ropstvo, trgovanje ljudima, zaštita žrtava

1. UVODNE NAPOMENE

Ropstvo i trgovanje ljudima teška su kaznena djela, koja pripadaju pod kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva prema Kaznenom zakonu¹ Republike Hrvatske. U radu je provedeno istraživanje spomenutih kaznenih djela i povezanih međunarodnih izvora koji uređuju to područje. Nadalje je dan prikaz recentnih odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VSRH) i Europskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) s obzirom na kvalifikaciju kaznenih djela. Treba posebno istaknuti postupanje prema žrtvama, odnosno potrebu ranog prepoznavanja da se radi o žrtvama kaznenog djela, kako bi se one na vrijeme adekvatno zaštitile, pri čemu je značajna uloga granične policije, a iz statističkih pokazatelja vidljivo je da je teških kaznenih djela trgovanja ljudima godišnje jedanaest. Od početka migrantske krize još je jedno kazneno djelo posebno zastupljeno, a to je protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u RH, drugoj državi članici EU-a ili potpisnici Šengenskog sporazuma (čl. 326. KZ-a) te je u periodu od 2013. do 2020. bilo čak 3168 tih kaznenih djela, ili prosječno 396 godišnje, s time da je

* Danijela Petković, mag. iur., glavna policijska savjetnica

** Nika Novak Stanko, studentica stručnog diplomskog studija Kriminalistika, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti

¹ Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.

2019. bilo čak 946 kaznenih djela, što je jasan pokazatelj funkcionalnosti i efikasnosti policije u zaštiti granica Hrvatske i Europske unije.

2. ROPSTVO

Inkriminacija kaznenog djela ropstva sadržana je u odredbi čl. 175. KZ-a iz 1997.² pod nazivom „uspostava ropstva i prijevoz robova“, a 2003. mijenja se naziv kaznenog djela iz čl. 175. KZ-a u „trgovanje ljudima i ropstvo“.³ Ta je odredba bila na snazi do 2011., kada je donesen novi Kazneni zakoni,⁴ koji je stupio na snagu 2013., a koji sada predviđa dva zasebna kaznena djela, u čl. 105. „ropstvo“ i u čl. 106. „trgovanje ljudima“.

Herceg-Pakšić i Jukić navode da je ropstvo eksploatacija pojedinca radi profitiranja, koja vrijedi za klasično i za suvremeno shvaćanje,⁵ a danas prevladavaju tri oblika ropstva (autori Bales i Trodd):

- *chattel*-ropstvo – klasičan robovlasnički odnos, u kojem je žrtva zarobljena, rođena ili prodana, trajni oblik temeljen na usporedbi čovjeka sa stvari i vlasništvom
- dužničko ropstvo – osoba obećava sebe ili svoj rad za pozajmicu novca, no duljina i priroda takve obveze nije određena, a vršenjem rada primarni dug ne nestaje
- ugovorno ropstvo najbrže je rastuća forma i druga po veličini, a krije se iza modernih radnih odnosa. Ugovorima se jamči zaposlenje, no radnik postaje rob. Zastupljeno je u jugoistočnoj Aziji, Brazilu, nekim dijelovima Indije, SAD-u i Europi.⁶

Inkriminacija iz. čl. 105. st. 1. KZ-a glasi: „Tko kršeći pravila međunarodnog prava stavi drugog u ropски ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji takve osobe ili potiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju uzdržava ili se o njoj brine, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina“. Za kvalifikatornu okolnost navedeno je: „Tko prevozi ljude koji se nalaze u ropskom ili njemu sličnom odnosu, predviđena je kazna kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je počinjeno prema djetetu, kazna zatvora je od tri do petnaest godina“ (čl. 105. st. 3. KZ-a). Navedeno je djelo sukladno Konvenciji o zabrani ropstva i trgovine robljem iz 1926., Protokolu uz Konvenciju o ropstvu iz 1953. te Dopunskoj

² Kazneni zakon, Narodne novine, br. 110/97.

³ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, br. 111/03.

⁴ Kazneni zakon, Narodne novine, 125/11.

⁵ Herceg Pakšić, B., Jukić, M., Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada: Europski standardi i hrvatska postignuća, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 281.

⁶ Bales, K., Trodd, Z., Addressing Contemporary Forms of Slavery in EU External Policy, Directorate-General for External Policies of the Union, Policy Department, 2013, str. 7, preuzeto iz Herceg Pakšić, B., Jukić, M., Primjena konvencijskog prava u području zabrane ropstva i prisilnog rada: Europski standardi i hrvatska postignuća, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 284.

konvenciji o ukidanju ropstva, trgovine robljem i instituta i praksi sličnih ropstvu iz 1956. godine.

Još je u prijedlogu KZ-a navedeno da se u st. 1. inkriminira uspostavljanje ropstva ili njemu sličnog odnosa i držanje u ropstvu i njemu sličnom odnosu te se ponovno posebno inkriminira „poticanje osobe da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju uzdržava ili se o njoj brine“.

Iz recentne sudske prakse Vrhovnog suda RH vidljivo je prije svega da je navedeno kazneno djelo tzv. blanketno kazneno djelo, a to su takva kaznena djela koja svojim sadržajem upućuju na posebna pravila međunarodnog prava, osobito međunarodne konvencije kojima se štite opće ljudske vrijednosti kao što su čovječnost, život i tijelo ljudi, ljudska prava i temeljne slobode, dostojanstvo čovjeka i slično. Kod takvih kaznenih djela s blanketnom dispozicijom potrebno je da se u svakom konkretnom slučaju raspravi i utvrdi je li inkriminirano ponašanje protupravno, tj. suprotno propisu koji dopunjava blanketnu dispoziciju, jer od toga zavisi postojanje samog djela i kaznena odgovornost počinitelja (VSRH, br. I KŽ-634/00-7 od 15. 3. 2001.).

U sljedećem poglavlju rada bit će vidljiva podudarnost kaznenih djela trgovanja ljudima i ropstva, a iz citirane recentne odluke VSRH vidljivo je što je značajno za razlikovanje u odnosu na kazneno djelo trgovanje ljudima. Tako je za pojam dovršenog kaznenog djela ropstva dovoljno da je počinitelj drugu osobu stavio u ropstvu sličan odnos i da je djelo izvršeno momentom stavljanja, time da se ono vrši sve dok takvo stanje traje te samo vrijeme trajanja tog protupravnog stanja nije od značaja za postojanje djela, ali može utjecati na odmjeravanje kazne. Stoga je u pravu sud prvog stupnja kada je pri utvrđivanju kazne optuženiku za to kazneno djelo na štetu oštećenice K. S. upravo imao u vidu kraće vrijeme trajanja protupravnog stanja u odnosu na oštećenicu A. B. (od 27. ožujka 2002. do 29. ožujka 2002. godine), a ne optuženik, koji smatra da se to trajno kazneno djelo ne može počinuti „jer su određene radnje koje bi predstavljale obilježje tog kaznenog djela trajale jedan jedini dan“ (VSRH, br. I KŽ 741/04-5 od 7. 10. 2004.).

3. TRGOVANJE LJUDIMA

Trgovanje ljudima teško je kazneno djelo, koje se počesto čini pod okriljem organiziranog kriminala, predstavlja teško kršenje temeljnih prava i izričito je zabranjeno Poveljom o temeljnim pravima Europske unije. Sprečavanje i suzbijanje trgovanja ljudima prioritet je za Uniju i države članice.⁷ Doležal ističe da je trgovanje ljudima jedan od najvećih problema današnjice. Prema dostupnim informacijama trgovanje ljudima treće je po redu na ljestvici globalnih problema, odmah iza trgovine ilegalnim drogama i trgovine oružjem.⁸

⁷ Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP od 5. travnja 2011.

⁸ Doležal, D. (2007), Prevencija trgovanja ljudima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 28(2), str. 1399.

Veber i Koštić navode da žrtve trgovanja ljudima traže načine da dođu u zemlje zapadne ili središnje Europe i tom ih prilikom trgovci ljudima lažnim obećanjima i obmanama izvedu iz zemlje odvođajući ih u njima nepoznatu okolinu, gdje ih se potom izolira i uz pomoć sile i prijetnje prisiljava najčešće na prostituciju, prisilan rad te služenje drugoj osobi.⁹

Inkriminacija iz čl. 106. st. 1. KZ-a glasi: „Tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.“

Kvalifikatorna je okolnost ako je kazneno djelo iz čl. 106. st. 1. KZ-a počinjeno prema djetetu, ili ga je počinila službena osoba u obavljanju svoje službe, ili je počinjeno u odnosu na veći broj osoba, ili je svjesno doveden u opasnost život jedne ili više osoba, kada će se počinitelj kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina (čl. 106. st. 3. KZ-a). Zasigurno treba naglasiti i da se kažnjava za pokušaj kaznenog djela (čl. 106. st. 6. KZ-a), a pristanak na iskorištavanje same osobe na čiju je štetu trgovanje ljudima počinjeno bez utjecaja je na postojanje tog kaznenog djela (čl. 106. st. 7. KZ-a).

Navedeno djelo sukladno je Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, koja je usvojena u Varšavi 2005. i u kojoj su istaknuti važni ciljevi, a to su:

- a) sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, uz istodobno jamčenje ravnopravnosti spolova
- b) zaštita ljudskih prava žrtava trgovanja ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svjedocima, uz zajamčenu ravnopravnost spolova, kao i osiguranje učinkovite istrage i kaznenog progona
- c) promicanje međunarodne suradnje u suzbijanju trgovanja ljudima (čl. 1. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima).

U sljedećoj recentnoj odluci istaknuto je da kod kaznenog djela trgovanja ljudima moraju jasno proizlaziti bitna obilježja upravo tog kaznenog djela te treba jasno utvrditi kada je kazneno djelo trgovanje ljudima (na primjer vrbovanje, obmana i prijevoz radi eksploatacije žrtve) dovršeno. Naime, kaznena djela koja slijede nakon dovršenog kaznenog djela trgovanja ljudima (a to su, na primjer, ropstvo iz čl. 105. KZ/11, trgovanje dijelovima ljudskog tijela i ljudskim zamecima iz čl. 107. KZ/11, silovanje iz čl. 153. KZ/11, prostitucija iz čl. 157. KZ/11 itd.) ne mogu biti počinjena radi kaznenog djela trgovanja ljudima jer je ono dovršeno prije. Ukoliko sud utvrdi da je počinjeno kazneno djelo trgovanja ljudima i kazneno djelo silovanja koje ne predstavlja obilježje kaznenog djela

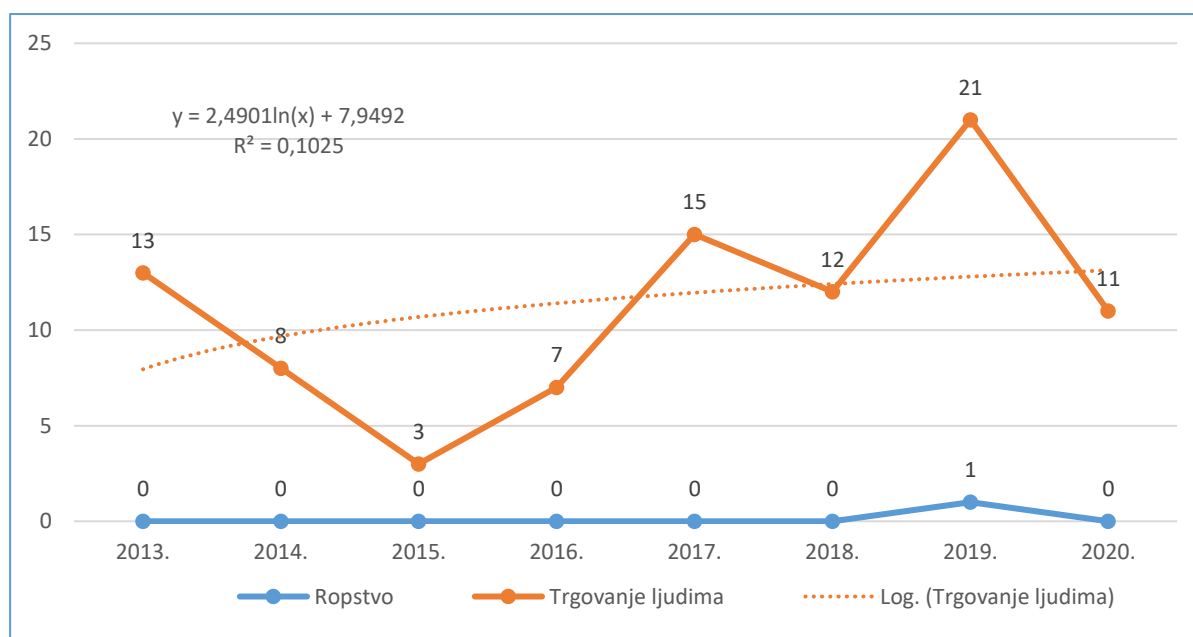
⁹ Veber, S., Koštić, Z., Obilježja trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj, Policija i sigurnost 20, br. 2/2011, str. 204.

trgovanja ljudima, to mora jasno proizlaziti iz činjeničnog opisa i razloga presude (VSRH, br. I Kž 428/15-6 od 3. 11. 2015.).

Kovčo i Jelenić ističu da trgovanje ljudima uopće ne mora obuhvaćati ilegalni prelazak preko granice – može se raditi o trgovanju unutar jedne države, može se raditi o lažnim dokumentima i slično.¹⁰ Krijumčarenje ljudi može, ali ne mora, biti sastavni dio trgovanja ljudima. Značajna razlika sastoji se i u odnosu između počinitelja i žrtve: kod krijumčarenja odnos postoji samo do prelaska granice – počinitelj se obvezuje da će, uz značajan novčani iznos, osobu protuzakonito prebaciti preko granice.¹¹ Kada je prebaci preko granice, njihov odnos završava. Kod trgovanja ljudima odnos iskorištavanja tek počinje s prelaskom granice, a ilegalni prelazak samo je jedna tehnička prepreka, koja se svladava u cilju ostvarenja cjelokupnog procesa iskorištavanja. Sljedeća razlika sastoji se u zaštitnom objektu.¹² Kod protuzakonitog prelaska državne granice zaštićeni je objekt državna granica, a kod trgovanja ljudima osoba, tj. žrtva.¹³

U Grafikonu 1 navedena je brojnost kaznenog djela ropstva i trgovanja ljudima s obzirom na to da se radi o kaznenim djelima koja se preklapaju u biću kaznenog djela. Autori smatraju da je kazneno djelo ropstva gotovo pa relikv prošlosti, jer je sve već obuhvaćeno kaznenim djelom trgovanja ljudima. Navedena tvrdnja potkrijepljena je i u Grafikonu 1, koji obuhvaća razdoblje od 2013. do 2020. godine i u kojem je bilo samo jedno kazneno djelo ropstva u sedam godina, za razliku od 90 kaznenih djela trgovanja ljudima u istome razdoblju.

Grafikon 1. Kaznena djela ropstva i trgovanja ljudima od 2013. do 2020.

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, <https://mup.gov.hr/statistika-228/228>.

¹⁰ Kovčo Vukadin, I. i Jelenić, D. (2003), Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 10(2), 673.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

4. PROTUZAKONITO ULAŽENJE, KRETANJE I BORAVAK U RH, DRUGOJ DRŽAVI ČLANICI EU-A ILI POTPISNICI ŠENGENSKOG SPORAZUMA

Vurnek, Bengesz i Petković navode da migracije čine konstantu svakog društva te su kao fenomen oduvijek prisutne. Prema podacima Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u svijetu je registrirano 271,6 milijuna migranata. Migracijska su kretanja uvjetovana određenim ekonomskim, političkim i općedruštvenim prilikama, a želja da se napuste siromašna i nesigurna okruženja i pronađe bolji život u razvijenijim državama vjerojatno će rasti i u budućnosti.¹⁴

Krijumčarenje ljudi (engl. *smuggling*) kriminalna je djelatnost, kazneno djelo i nezakoniti oblik migracije.¹⁵ U Konvenciji UN-a o transnacionalnom organiziranom kriminalitetu te Protokolu za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom, i Protokolu protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom navedena je definicija što je krijumčarenje migranata. Tako je u odredbi čl. 3. Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom navedeno nekoliko važnih značenja, a to je svakako „krijumčarenje migranata“ u cilju stjecanja na posredan ili neposredan način financijske ili druge materijalne koristi, dok „nezakonit ulazak“ znači prelazak granica bez ispunjenja potrebnih uvjeta za legalan ulazak u državu primateljicu.

Inkriminacija iz čl. 326. st. 1. KZ-a glasi: „Tko iz koristoljublja omogući ili pomogne drugoj osobi nedozvoljeno ući, izići, kretati se ili boraviti u Republici Hrvatskoj ili drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Šengenskog sporazuma, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.“ Kvalifikatorni oblik određen je u st. 2. i glasi: „Ako je pri počinjenju kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka doveden u opasnost život ili tijelo osobe koja nedozvoljeno ulazi, kreće se ili boravi u Republici Hrvatskoj ili drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Šengenskog sporazuma, ili je s njom postupano na nečovječan ili ponižavajući način, ili je djelo počinila službena osoba u obavljanju službene dužnosti, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od tri do dvanaest godina.“

Kazneno djelo iz čl. 326. st. 1. jest *delictum communium*, što znači da ga može počiniti bilo koja osoba.¹⁶ Turković *et. al.* navode da je time ujedno usvojen i prijedlog nekih županijskih državnih odvjetništava da se inkriminiraju i drugi načini omogućavanja nedozvoljenog prelaska preko državne granice, koji ne predstavljaju doslovno radnju prevođenja preko državne granice, ali se stvarno radi o omogućavanju i pomaganju u

¹⁴ Vurnek, D., Bengesz, A., Petković, D., Pojedine karakteristike kaznenog djela protuzakonitog ulaženja, kretanja i boravka u Republici Hrvatskoj, drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Schengenskog sporazuma s osvrtom na sudsku praksu, Zbornik radova VII. međunarodne znanstveno-stručne konferencije Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu – Razumijevanje novih sigurnosnih izazova, Zagreb, 2020, str. 352.

¹⁵ Božić, V. (2015), Krijumčarenje ljudi i trgovanje ljudima u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu i sudskoj praksi, Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 36(2), str. 847.

¹⁶ Ksenija Turković *et al.*, Komentar Kaznenog zakona i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Zagreb: Narodne novine, 2013, str. 401.

nezakonitom prelaženju preko granice.¹⁷ Radnja počinjenja jest omogućavanje ili pomaganje stranoj osobi ući, kretati se ili boraviti u RH.¹⁸

Navedeno je djelo sukladno Direktivi Vijeća 2002/90/EZ od 28. studenoga 2002. o definiranju olakšavanja neovlaštenog ulaska, tranzita i boravka.¹⁹ Direktiva u čl. 1. navodi da svaka država članica donosi odgovarajuće sankcije za:

(a) svaku osobu koja namjerno pomaže osobi koja nije državljanin države članice da uđe ili prijeđe preko državnog područja države članice i pritom krši zakone te države o ulasku i tranzitu stranaca

(b) svaku osobu koja, zbog financijske koristi, namjerno pomaže osobi koja nije državljanin neke države članice da boravi na državnom području te države članice i pritom krši zakone te države o boravku stranaca.

Bitno je i naglasiti da se prema čl. 2. sankcije odnose i na poticatelja, suučesnika te na osobu koja je pokušala počiniti povredu.

Svaka država članica prema Direktivi treba poduzimati potrebne mjere kojima osigurava da se povrede iz čl. 1. i 2. kazne sankcijama koje su učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće od počinjenja kaznenog djela (čl. 3. Direktive).

Osim u čl. 326. KZ-a takvu inkriminaciju pronalazimo i u čl. 53. Zakona o strancima gotovo istovjetnog naziva, koji nosi naslov „Zabranjena pomaganja državljaninu treće zemlje u nezakonitom prelasku, tranzitu i boravku“ i prema kojem je:

„zabranjeno pomaganje i pokušaj pomaganja državljaninu treće zemlje u nezakonitom prelasku državne granice, u tranzitu preko državnog područja ako je državljanin treće zemlje nezakonito ušao u Republiku Hrvatsku te u nezakonitom boravku“ (čl. 53. st. 1. ZOS-a).

Sankcija je određena u čl. 249. Zakona o strancima, prema kojem će se kaznom zatvora do 60 dana ili novčanom kaznom u iznosu od 23.000 kuna za svakog potpomognutog državljanina treće zemlje kazniti fizička osoba koja pomaže ili pokuša pomoći državljaninu treće zemlje u nezakonitom prelasku, tranzitu i nezakonitom boravku u Republici Hrvatskoj (čl. 53. Zakona o strancima).

Čvorović i Filipović navode da je specifičnost kod kaznenog djela iz čl. 326. KZ-a što se preklapa s čl. 53. ZOS-a te da se za isto djelo ne može podnijeti i kaznena prijava nadležnom državnom odvjetništvu i optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu, jer bi u protivnom došlo do kršenja načela *ne bis in idem*.²⁰ Ipak, krucijalna razlika između čl.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Pavlović, Š., Kazneni zakon, Rijeka: Libertin naklada – pravo i zakoni, 2012, str. 705.

¹⁹ Direktiva Vijeća 2002/90/EZ od 28. studenoga 2002. o definiranju olakšavanja neovlaštenog ulaska, tranzita i boravka, SL 328/17, 5. 12. 2002.

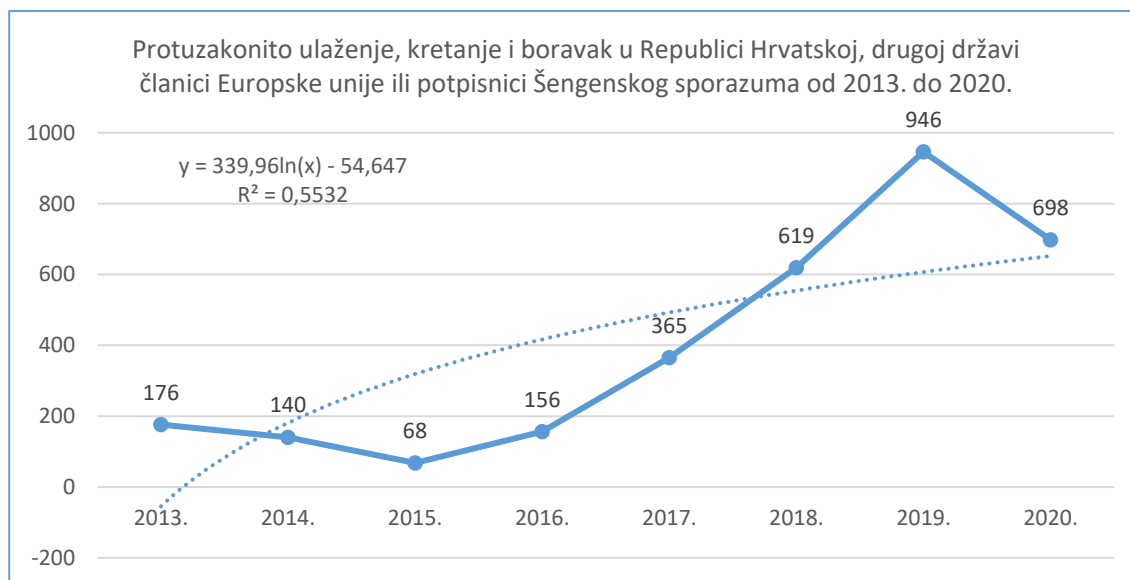
²⁰ *Ibid.*

326. KZ-a i čl. 43. ZOS-a jest u koristoljublju, koje predstavlja razliku između prekršaja i kaznenog djela protuzakonitog ulaženja, kretanja i boravka u RH, drugoj državi članici EU-a ili potpisnici Šengenskog sporazuma.²¹ Zbog same visine kazne, posebno novčane, za prekršaj iz čl. 53. ZOS-a tijela kaznenog i prekršajnog progona zadovoljna su jer se počiniteljima za takva djela izriču adekvatne kazne bez ikakvih alternativnih sankcija.

Juras navodi da za ublažavanje kazne razlog ne mogu biti olakotne okolnosti i imovinsko stanje okrivljenika, koji se uzimaju u obzir kod određivanja vrste i mjere kazne, već se mora raditi o naročito olakotnim okolnostima. Pogrešna je sudska praksa ublažavanja kazne (odmjeravanje kazne ispod zakonskog minimuma za konkretni prekršaj), bez navođenja i obrazlaganja naročito olakotnih okolnosti za takvu odluku, odnosno ublažavanje kazne na temelju okolnosti koje su odlučne za odabir vrste i mjere kazne u okviru kazne zapriječene za konkretni prekršaj.²²

U Grafikonu 2 navedena je brojnost kaznenog djela protuzakonito ulaženje, kretanje i boravak u Republici Hrvatskoj, drugoj državi članici Europske unije ili potpisnici Šengenskog sporazuma. Iz prikaza je vidljivo da je u razdoblju od 2013. do 2020. godine ovo kazneno djelo zabilježeno gotovo 3168 puta, ili u prosjeku 396 kaznenih djela godišnje, uzevši u obzir da je 2019. godine bilo gotovo 946 kaznenih djela, što je jasan pokazatelj funkcionalnosti i efikasnosti policije u zaštiti granica Hrvatske i Europske unije i u detektiranju počinitelja ovih kaznenih djela u Republici Hrvatskoj ili drugim članicama Europske unije.

Grafikon 2.

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova, <https://mup.gov.hr/statistika-228/228>.

²¹ *Ibid.* Čvorović, D., Filipović, H., Illegal Entry of Foreign Nationals as Criminal Offence, *Journal of Criminology and Criminal Law*, 3/2021.

²² Juras, D., Potpomaganje državljana treće zemlje u nezakonitom prelasku u Republiku Hrvatsku ili nezakonitom tranzitu preko teritorija Republike Hrvatske, *Policija i sigurnost* (Zagreb), godina 30 (2021), broj 1, str. 164.

5. ZAŠTITA ŽRTAVA

Filipović navodi da policija ima vodeću ulogu u zaštiti života ljudi, i to ne samo kroz reaktivnu ulogu već i kroz proaktivno djelovanje, koje je kroz recentnu praksu Europskog suda za ljudska prava dobilo novu (stvarnu i pravnu) dimenziju.²³

Posebno je značajna primjena tehnike profiliranja kao metode u kriminalistici s osvrtom na kontrolu prelaska državne granice i suzbijanja prekograničnog kriminaliteta²⁴ jer je činjenica da sve osobe prelaze državne granice, a posebno kod kaznenih djela koja su tema ovoga rada, ali je naglašeno da nije nužan prelazak državne granice, kao što je primjerice kod trgovanja ljudima.

Uloga policije, konkretno granične policije, iznimno je važna jer granična policija, u smislu nadzora državne granice, provodi i aktivnosti s ciljem sprječavanja i otkrivanja kaznenih djela i prekršaja i pronalaska počinitelja. Svakako treba istaknuti da zbog svoje specifičnosti radnje koje provodi granična policija i koje se odnose na istraživanje kaznenih djela, odnosno istraživanje prekograničnog kriminaliteta, u opsegu nisu jednake onima koje provodi kriminalistička policija.²⁵

Neki od indikatora stresa mogu biti drhtanje, jak miris tijela, znojenje ruku, ponavljajuće dodirivanje tijela, ubrzano disanje, izbjegavanje kontakta očiju, pretjerano znojenje koje nije u skladu s okolinom, indikatori straha mogu biti hladan i prodoran pogled i dr.²⁶

Najbitnije je da se prepoznaju žrtve kaznenih djela, što se nije dogodilo u predmetu *Rantsev protiv Cipra i Rusije*,²⁷ koji ni do danas nije potpuno razriješen. Tako u vezi s nematerijalnom štetom Sud smatra da ciparske vlasti nisu poduzele mjere da zaštite gđu Rantsev od trgovanja ljudima i da ispituju je li ona bila žrtva trgovanja ljudima. Sud dalje nalazi da ciparske vlasti nisu provele djelotvornu istragu u vezi sa smrću gđe Rantsev. Stoga je Sud uvjeren da se mora smatrati da je podnositelj svakako pretrpio bol i patnju uslijed nerazjašnjenih okolnosti smrti gđe Rantsev i propuštanja vlasti da poduzmu mjere da je zaštite od trgovanja ljudima i eksploatacije, kao i da provedu djelotvornu istragu o okolnostima njezina dolaska i boravka na Cipru. Procjenjujući zahtjev nepristrano, Sud dodjeljuje iznos od 40.000 eura na ime štete koju je pretrpio podnositelj predstavke uslijed postupanja ciparskih vlasti (§ 342. *Rantsev protiv Cipra i Rusije*).

Hrvatska vodi posebnu brigu za žrtve kaznenih djela i prekršaja, a normativno je to uređeno na najvišoj razini, što je utvrđeno i s poredbenog stajališta. Zaštita žrtava

²³ Filipović, H. (2019), „Predvidljivost događaja kao kriterij“ u judikaturi Europskog suda za ljudska prava – jesu li vlasti znale ili su trebale znati za stvarni ili neposredni rizik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 26, broj 1/2019, str. 29.

²⁴ Orlić, S., Filipović, H. (2016), Primjena tehnike profiliranja kao metode u kriminalistici s osvrtom na kontrolu prelaska državne granice i suzbijanja prekograničnog kriminaliteta, *Kriminalistička teorija i praksa*, 1, str. 185.

²⁵ *Ibid.*, str. 185.

²⁶ *Ibid.*, str. 197.

²⁷ ECHR, *Rantsev v. Cyprus and Russia*, 25965/04, 7. 1. 2010.

određena je kroz policijsku, postupovnu i izvanpostupovnu zaštitu žrtava, koje su ujedno najčešće i svjedoci.²⁸ U Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima određena je policijska zaštita koja uključuje fizičku zaštitu, tehničku zaštitu i smještanje ugrožene osobe u sigurno sklonište (čl. 99. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima i čl. 156. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika). Postupovna zaštita usmjerena je na brojna prava koja imaju žrtve, a drugi vid zaštite usmjeren je na počinitelja, ali se i te mjere protežu na zaštitu žrtve (uhićenje, pritvor, istražni zatvor, mjere opreza i dr.).²⁹ Nadalje, u Zakonu o zaštiti svjedoka u čl. 17. određena je i izvanpostupovna zaštita, koja uključuje: tjelesnu i tehničku zaštitu, premještanje, mjere prikrivanja identiteta i vlasništva i promjenu identiteta.

Posebna novina za zaštitu žrtava jest i pojedinačna procjena žrtava kaznenih djela, koja je određena i u Direktivi 2012/29/EU.³⁰ Filipović navodi da je sudska praksa Europskog suda za ljudska prava iskristalizirala kriterij „predvidljivosti događaja“ u utvrđivanju nastanka pozitivne obveze države, na temelju kojega se može utvrditi da su vlasti znale ili su trebale znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika za život identificirane osobe, a da su propustile poduzeti mjere u okviru svojih ovlasti za koje se, prema razumnoj prosudbi, moglo očekivati da će spriječiti taj rizik. Navedeni kriterij Europski sud za ljudska prava već je više puta primjenjivao kod ocjene događaja, ali autor smatra da se tek od donošenja Direktive 2012/29/EU dodatno afirmirao.³¹

Pojedinačna procjena žrtve iz čl. 22. Direktive uređena je odredbama čl. 43.a ZKP-a te Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, koji je donesen u listopadu 2017. Kroz pojedinačnu procjenu žrtve konkretizira se jedno od temeljnih načela Direktive, a to je uvažavanje individualnosti i različitosti pojedinih žrtava (Hilfe, 2017: 23), što onda zahtijeva individualni pristup svakoj žrtvi u određivanju potrebnih mjera zaštite. Pojedinačna procjena provodi se u odnosu na svaku žrtvu i u tom se smislu svaka žrtva, ako takav bude rezultat pojedinačne procjene, može smatrati ranjivom (Simonato, 2014: 110), što onda podrazumijeva primjenu posebnih mjera zaštite.³²

Hrvatska je još tijekom 2008., 2009. i 2010. godine svrstana u skupinu zemalja koje su uložile najviše napora u svijetu u vezi s problematikom suzbijanja trgovanja ljudima, na području zaštite žrtava, progona počinitelja i prevencije, te je od *State Departmenta* SAD-a ocijenjena kroz tzv. TIER 1,³³ a suradnja je u kontinuitetu s INTERPOL-om, EUROPOL-

²⁸ Filipović, H. (2021), Uloga policije u pružanju postupovne zaštite ranjivim, ugroženim i zaštićenima svjedocima, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb, str. 149.

²⁹ *Ibid.*, str. 159.

³⁰ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, Sl. l. EU L 315, 14. 11. 2012.

³¹ Filipović, H. (2019), „Predvidljivost događaja kao kriterij“ u judikaturi Europskog suda za ljudska prava - jesu li vlasti znale ili su trebale znati za stvarni ili neposredni rizik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 26, broj 1/2019, str. 29–58.

³² Ivičević-Karas, E., Burić, Z., Filipović, H. (2019), Prva iskustva policijskih službenika u provođenju pojedinačne procjene žrtava kaznenih djela, Policijska akademija, Zagreb, vol. 28, 4/2019, str. 470.

³³ <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-i-projekti/nacionalni-programi-237/suzbijanje-trgovanja-ljudima/nacionalna-strategija-suzbijanja-trgovanja-ljudima/282029>.

om, SELEC Centrom, kroz radne skupine za suzbijanje krijumčarenja osoba i trgovanja ljudima.³⁴

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ropstvo i trgovanje ljudima predstavljaju prije svega kompleksan društveni fenomen, čija dinamičnost, mobilnost i organiziranost u nacionalnim i međunarodnim razmjerima predstavlja složen i ozbiljan problem suvremenoga društva (Musa, 2017: 88). Međutim, kako istraživanje koje su autori proveli pokazuje, radi se o dva kaznena djela, koja se međusobno preklapaju u zakonskom biću kaznenog djela. Sprečavanje i suzbijanje trgovanja ljudima prioritet je država članica Europske unije, što je vidljivo iz niza aktivnosti koje se poduzimaju na europskoj razini, a u fokusu jest i mora biti zaštita žrtava. Pri tome je ključan individualni pristup svakoj žrtvi, što se osigurava kroz primjenu pojedinačne procjene žrtve. Multidisciplinarni pristup i suradnja svih zainteresiranih dionika jedini je mogući odgovor u osiguranju koherentnog, učinkovitog, harmoniziranog pristupa u prevenciji i suzbijanju ovih kaznenih djela.

³⁴ <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-i-projekti/nacionalni-programi-237/suzbijanje-trgovanja-ljudima/mup-ove-aktivnosti/282028>.

SUMMARY

SLAVERY AND HUMAN TRAFFICKING AS CRIMES AGAINST HUMANITY AND HUMAN DIGNITY

In this paper, the authors analyse the criminal offences of slavery and human trafficking and their compliance with international sources of law in the segment of combating these criminal offences. Research was conducted through case studies of slavery and human trafficking with the aim of providing preventive warnings about the existence of such offences, where the perpetrators exploit the victims, and, once discovered, they find all possible means to question the existence of those criminal offences. The role of criminal prosecution authorities is most significant in the detection of these serious criminal offences. According to the new EU Directive 2012/29, the police and other authorities play an important role in protecting the victims of these criminal offences, not only during the criminal proceedings, but also in the assessment of the danger that the perpetrator presents for them.

Keywords: slavery, human trafficking, victim protection

Danijela Petković, LL.M, chief police adviser

Nika Novak Stanko, student of professional graduate study in Criminal Sciences, Ministry of the Interior of the Republic of Croatia, College of Criminal Sciences and Public Security